

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Die internationalen Tribunale für das ehemalige Jugoslawien und Ruanda haben ebenfalls die praktische Bedeutung von Estoppel im Zusammenhang mit individueller und staatlicher Verantwortung aufgezeigt. In den Gerichtsentscheidungen wurde betont, dass Staaten und ihre Vertreter, die internationalen Konventionen oder Resolutionen formell zugestimmt haben, diese Verpflichtungen später nicht ablehnen können. Dies ermöglichte es, die Schuldigen für Menschenrechtsverletzungen und Verstöße gegen humanitäre Normen, insbesondere für Verbrechen gegen die Zivilbevölkerung, Deportationen, Massenmorde und andere Verstöße gegen das humanitäre Völkerrecht, wirksam zur Rechenschaft zu ziehen [1].

Die Analyse internationaler Rechtsmechanismen zeigt, dass der Grundsatz der Estoppel eine wichtige Garantie für die Einhaltung der Menschenrechte in bewaffneten Konflikten darstellt. Er ermöglicht es, die Verantwortung der Staaten für ihre internationalen Verpflichtungen zu festigen, sorgt für Stabilität und Vorhersehbarkeit ihrer Handlungen und dient als wirksames Mittel zur Verhinderung von Verstößen gegen das humanitäre Recht. Dank Estoppel können Staaten sich nicht von ihren früheren Verpflichtungen zurückziehen oder sich der Einhaltung der Normen des Völkerrechts entziehen, was der Zivilbevölkerung in Konfliktzeiten einen zusätzlichen Schutz bietet.

Somit zeigt die Studie zu den völkerrechtlichen Verpflichtungen und dem Estoppel-Prinzip, dass diese sich gegenseitig ergänzen, wenn es darum geht, die Menschenrechte in Kriegszeiten zu schützen. Der Grundsatz der Estoppel erhöht die Vorhersehbarkeit staatlicher Handlungen, stärkt die internationale Rechtsordnung und verhindert Straflosigkeit bei Verstößen gegen humanitäre Normen, wodurch er zu einem wichtigen Instrument zur Gewährleistung der Rechte der Zivilbevölkerung in Zeiten bewaffneter Konflikte wird.

REFERENCES:

1. Schomburg Wolfgang. Die Ad-hoc-Strafgerichtshöfe für das ehemalige Jugoslawien und Ruanda. Vereinte Nationen. URL: <https://zeitschrift-vereinte-nationen.de/suche/zvn/heft/wahrheitsfindung-im-internationalen-gerichtssaal>.

Stichworte: prinzip Estoppel, Menschenrechte, internationale Sicherheitsgarantien, Schutz der Menschenrechte in Kriegszeiten, völkerrechtliche Verpflichtungen.

Key words: estoppel principle, human rights, international security guarantees, protection of human rights in wartime, international legal obligations.

Колечко Дмитро Миколайович

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ У СПРОЩЕНОМУ ТА НАКАЗНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Аліментні зобов'язання забезпечують одну з найважливіших соціальних потреб в утриманні осіб, які цього потребують, та покладаються на родичів і близьких, які мають можливість або обов'язок їх надати. Традиційно більша увага з боку законодавства і наукових дослідників приділялась аліментним зобов'язанням щодо дітей. Праці таких вчених, як М. В. Вербіцька, В. К. Антошкіна, Л. В. Афанасьєва, В. І. Борисова, В. Ю. Євко, В. О. Кожевнікової, О. В. Михальнюк, Я. В. Новохатської, О. І. Сафончик, В. І. Труби, Е. Д.

Ханович та інших, присвячені питанням аліментів, у першу чергу дітей.

Аліментним зобов'язанням подружжя приділялася значно менша увага, особливо у частині їх процесуальних та виконавчих аспектів. На рівні дисертаційних досліджень така тема досліджувалась Т. П. Красвітною, проте переважно з точки зору матеріального права [1]. Але, для повної реалізації права на утримання його швидкий та дієвий судовий захист (що здійснюється згідно ст. 19 Цивільного процесуального кодексу - далі ЦПК України в порядку цивільного судочинства [2]), є запорукою надійного його виконання.

Згідно ст. 161, ст. 274 ЦПК України справи про стягнення аліментів на дитину розглядаються в порядку наказного, спрощеного провадження у випадку відсутності спору про батьківство. Отже, усі інші справи щодо стягнення аліментів, у тому числі стягнення аліментів подружжя розглядаються в порядку позовного провадження.

Проте з точки зору спрощення судових процедур, як європейського орієнтиру, зазначене положення викликає зауваження. В умовах збройних конфліктів доступ до правосуддя ускладнений такими факторами, як непередбачуваність ситуації можливого припинення діяльності суду, вимушене переміщення зобов'язаної особи чи, навпаки, особи, яка має право на утримання, або її біженство до іншої країни тощо. За таких обставин швидкий розгляд справи або розгляд за відсутності сторін видається додатковою гарантією реалізації права на утримання.

Матеріально-правові підстави права на утримання подружжя регулюються ст. ст. 74–76 Сімейного кодексу України (далі — СК України) [3]. В. Ю. Євко розподіляє підстави на загальні та спеціальні, які у своїй сукупності становлять юридичний склад таких позовів, де дозагальних належать: 1) непрацездатність одного з подружжя; 2) його нужденність; 3) платоспроможність іншого з подружжя; а до спеціальних — 1) вагітність дружини; 2) проживання з одним із подружжя дитини віком до трьох років; 3) проживання з одним із подружжя дитини віком до шести років, яка має вади фізичного або психічного розвитку; 4) проживання та опікування одним із подружжя дитиною з інвалідністю, яка не може обходитися без постійного стороннього догляду [4, с. 158].

Така підстава, як нужденність, потребує додаткового наукового осмислення, оскільки ч. 4 ст. 75 СК України була визнана неконституційною відповідно до Рішення Конституційного Суду України [5]. Норма передбачала обов'язковою передумовою отримання одним із подружжя права на утримання (аліменти) відсутність у нього доходів на рівні прожиткового мінімуму. Такої ж позиції дотримувалася й судова практика. Наприклад, у правовій позиції Верховного Суду від 16 серпня 2017 р. у справі № 6-1111цс17 зазначено, що один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія чи інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом [6].

В своєму рішенні Конституційний Суд у п. 2.5, визнавши таке положення неконституційним, зазначив, що потребу в матеріальній допомозі за наявності спору слід визначати в судовому порядку у кожному конкретному випадку шляхом зіставлення доходів і витрат позивача та відповідача, а також перебування в особи (відповідача) на утриманні інших осіб (батьків, дітей від інших шлюбів тощо), що дасть можливість повною мірою визначити матеріальну потребу одного з подружжя і можливості іншого з подружжя в наданні утримання (аліментів) та забезпечить тому з подружжя, хто є непрацездатним і потребує матеріальної допомоги, можливість її отримати. Призначення особі відповідної пенсії або іншої соціальної виплати не може залежати від виплат, які здійснює один із подружжя на утримання іншого з подружжя.

Тобто слід дійти висновку, у справах про стягнення аліментів одного з подружжя є

необхідність доведення неспроможності самостійно здійснювати свого утримання, а отже й існує необхідність повноцінного процесу доказування, що можливе лише у справах позовного провадження.

Проте особливе місце серед спеціальних підстав виникнення права на утримання посідає вагітність дружини та проживання з дружиною дитини у віці до трьох років. Слід підтримати точку зору В. Ю. Євко, що закріплене в ст. 84 СК України право на утримання дружини є двома самостійними правомочностями — право вагітної дружини на утримання від чоловіка та право на утримання вагітної жінки, з якою проживає дитина у віці до трьох років [4, с. 158]. Окрім того, ч. 4 даної норми закріплює, що таке право незалежить від того, чи працює дружина, та від її матеріального становища, за умови, що чоловік може надавати матеріальну допомогу.

Отже, стосовно такої спеціальної категорії справ щодо стягнення аліментів на утримання вагітної дружини та вагітної дружини у випадку проживання з нею дитини у віці до трьох років розгляд справ у наказному провадженні здається доцільним. Як вбачається, доказами у зазначених справах є фактично беззаперечні факти зареєстрованого шлюбу, вагітності або проживання дитини разом із вагітною дружиною, а також обґрунтування невиконання обов'язку щодо добровільного утримання з боку чоловіка. Така позиція була вперше висунута В. М. Притуляком, який обґрунтовує необхідність розгляду зазначених справ у порядку наказного провадження, спираючись на те, що до суду не потрібно подавати жодних доказів необхідності матеріальної допомоги дружині, а допомога призначається лише за фактом звернення до суду [7, с. 85]. Окрім того, така позиція підтримується й іншими вченими, зокрема Н. В. Волковою та Д. А. Шкорупеєвим [7, с. 42].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Красвітна Т. П. Зобов'язання подружжя по утриманню у сімейному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Т. П. Красвітна. — Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. — 24 с. — Режим доступу: <https://dspace.univd.edu.ua/items/6e50b9be-c8b0-49a7-8a0b-fb0e5ffbf9f>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV : станом на 31 грудня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
3. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / за ред. І. В. Жилінкової, 2008
4. Євко, В. Ю. Право дружини на утримання під час вагітності та в разі проживання з нею дитини у віці до трьох років // Проблеми законності. — 2021. — Вип. 154. — С. 135–145. — DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.4.16>.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду про відповідність Конституції України (конституційність) частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України : від 29 жовтня 2024 р. № 1-р/2024 // Офіційний вебсайт Верховної Ради України. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-24#n74>
6. Постанова Верховного Суду України від 16 серпня 2017 р. у справі № 6-1111цс17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68480656>
7. Притуляк В. М. Утримання чоловіком дружини, з якою проживає дитина: підстави та порядок надання допомоги. Особливості розгляду сімейних спорів : матеріали круглого столу (м. Одеса, 17 жовтня 2016 р.). Одеса : Юридична література, 2016. С.85.
8. Волкова Н. В., Шкорупеєв Д. А. Судовий розгляд і виконання рішень у справах про стягнення аліментів : монографія / Н. В. Волкова, Д. А. Шкорупеєв ; передм. Н. Ю. Голубєва ; НУ «Одеська юридична академія». — Одеса : Фенікс, 2022. — 192 с.

Ключові слова: аліменти, аліментні зобов'язання, виконання, цивільний процес, подружжя, спрощення судових процедур, наказне провадження, спрощене провадження.

Key words: alimony, maintenance obligations, enforcement of court decisions, civil procedure, spouses, simplification of judicial procedures, order proceedings, simplified proceedings.

Науковий керівник: кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Стоянова Т. А.

Ругало Богдан Андрійович

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРИНЦИПИ ПРАВ ЛЮДИНИ І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Сучасний етап розвитку людства характеризується стрімким впровадженням технологій штучного інтелекту (далі-ШІ) у всі сфери суспільного життя - від економіки та освіти, до медицини, правосуддя й державного управління. ШІ має потужний потенціал для підвищення ефективності рішень, оптимізації процесів та розвитку інновацій, однак водночас він створює серйозні виклики у сфері прав людини. Питання забезпечення поваги до гідності, приватності, свободи вираження поглядів, рівності та недискримінації набувають особливої актуальності у зв'язку з використанням алгоритмічних систем, які можуть відтворювати упередження або приймати рішення без належного людського контролю.

Системи штучного інтелекту здатні здійснювати обробку та аналіз великих обсягів інформації, автономно приймати рішення, виявляти загрози й виконувати інші складні завдання. Проте, попри очевидні переваги, впровадження технологій ШІ супроводжується й низкою ризиків, особливо у сфері дотримання прав людини. Такі технології можуть негативно впливати на право на життя, приватність, свободу вираження поглядів та інші базові права особи. Тому ключовим завданням є створення належних правових і технічних гарантій, які б унеможливлювали порушення прав людини під час використання штучного інтелекту, зокрема у військовій сфері.

Незважаючи на відсутність спеціального правового регулювання щодо застосування військових систем ШІ, важливо враховувати, що будь-яке використання новітніх технологій, здатних впливати на основоположні права людини, має відповідати міжнародним стандартам та критеріям, які визначають межі допустимого втручання у сферу прав і свобод.

Під час розгляду справ, пов'язаних із порушеннями прав людини в умовах збройних конфліктів, одночасно застосовуються норми міжнародного права прав людини (МППП) і міжнародного гуманітарного права (МГП). Останнє розглядається як *lex specialis* - спеціальний правовий режим, що доповнює, але не замінює загальні стандарти захисту прав людини. Це узгоджується з положенням декларації Мартенса, яка посилається на принципи гуманності, моралі та суспільної свідомості.

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] (ст. 15) та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [2] (ст. 4), під час війни або надзвичайного стану допускається тимчасове обмеження окремих прав, необхідне для забезпечення безпеки нації. Однак такі обмеження мають бути винятковими, пропорційними та обмеженими у часі. Разом з тим, певні права, серед яких право на життя, заборона катувань

ЯРМАКІ В.Х.

Міжнародно-правова відповідальність та захист прав людини у добу новітніх воєнних технологій: виклики та перспективи для України.....44

ГРЕБЕНЮК Д.О.

The development of scientific discourse in the context of the influence of ECHR practice on the phenomenon of extradition.....47

MANUILOVA A.

Völkerrechtliche verpflichtungen und das Estoppel-prinzip: garantien zur wahrung der Menschenrechte in Kriegszeiten.....49

КОЛЕЧКО Д.М.

Проблемні аспекти стягнення аліментів у спрощеному та наказному провадженні.....51

РУГАЛО Б.А.

Принципи прав людини і штучний інтелект.....54

АБЛОВ І.Є.

Підсудність кримінальних проваджень в контексті захисту прав людини.....56

Секція № 2

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану

TULIAKOV V.

War without world: the legal challenges of contemporary conflict and human rights.....60

ОБУШЕНКО Н.М.

Зайнятість населення та працевлаштування в Україні: правове регулювання, державна політика та виклики 63воєнного часу.....63

КАРЛІНСЬКА С.І.

Деякі особливості здійснення представництва адвокатом у справах про відшкодування шкоди завданою військовою агресією рф.....66

ГУТНИК В.В.

Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України: очікування, виклики та перспективи.....68

ОКОПНИК О.М., ЛОПУХОВА Я.В.

Проблемні питання захисту прав людини під час воєнного стану.....71

ГРЕБЕНЕНКО І.О., СОКОЛОВА К.М.

Застосування поліцейськими технічних засобів фіксації (відеокамери, боді-камери) у процесі адміністративно-юрисдикційної діяльності в умовах воєнного стану.....73

ЗАДОРІН В.В.

Захист військовополонених в полоні та після.....75

КРАСНОГОР О.В.

Співвідношення функцій Міністерства юстиції України з іншими органами державної влади у сфері охорони прав людини.....76

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

Воєнний стан і права людини під час кримінального провадження.....79